

Újraélt örökség – kilátó-emplékhely a római limes mentén Daciában

Bevezetés

A római limes fennmaradt részei nagy múltra visszatekintő történeti értékek, melyek az egykori Római Birodalom területén ma létező országok számára történelmi és kulturális jelentőséggel bírnak. E folyamat részeként a romániai Libánfalva mellett, a volt Dacia provincia területén is folyamatban van az emléktanyag feltárása.

Feladatunk célja egy olyan építmény megalkotása a Görgényi-havasok lábánál elterülő magaslati tisztáson, mely egyaránt képes emlékthelyként méltó teret adni a falu melletti magaslaton feltárt II. századi őrtorony maradványainak, valamint jelként, kilátópontként működni.

Véleményünk szerint a tárgyi emléktanyag, a kézzel fogható látványa nem képes önmagában közelebb hozni a látogatókhoz azt, ami a római limes igazi ránk maradt kulturális öröksége. Viszont ha mindez az örökség és ennek története életre kelhet a tervezett építmény tereiben, ha átélhető a történelmi helyszín géniusza, akkor a látogatót megérintheti valami abból, ami ezen a helyen itt maradt.

Fontos tehát az építmény szerves fizikai és szellemi kapcsolódása a Traianus korabeli őrtoronyhoz ,és a körülvevő természeti tájhoz. A kilátó feladata, hogy szemléltetővé tegye a romterületet, vizuális kontextusba emelve a kilátó építménnyel, és emellett megidézze az azt körülvevő panorámát, melyet 2000 éve a római örök is láthattak.

Nem célunk a másolás, a konkrét formai idézet, hanem az örökséget tiszteletben tartva, de attól finoman távolságot tartva a szellemi értékek felidézése. Így a tervezett építmény, mely emlékthely, kilátó és jel egyben, erősítheti az emléket, de finom kontrasztot képezve el is különül attól.

Történet

Dacia határvonalának erődeit ún. burgusok kötötték össze, melyek a kisebb erődítményeket és az őrtornyokat jelölik. A határhegységek védelmi jelentősége miatt nem volt szükség tényleges falra, vagy töltésre, elég volt egy-egy látótávolságban lévő, magasabb ponton elhelyezett őrtorony, így tehát érthető a kevésbé katonai szerep, inkább jelképtértéke volt a meghatározó.

A *burgusok*, őrtornyok épülhettek kőből illetve fából, méretük ezzel összefüggésben változott. A kőtorony masszívabb (10-15 méter oldalhosszúságú) szerkezet volt, középső, alátámasztó gyámpillérei miatt sokszor többhájú, torony a toronyban szerkezetű is lehetett. A fatornyok a fa tulajdonságainak okán 4-7 méteres oldalhosszúságú, többnyire négyzetes alaprajzú építmények voltak. Dacia területén a szállítást megkönnyítő folyóktól való távolság

miatt, valamint a hatalmas erdők nyújtotta faanyag okán, a sokkal filigránabb megjelenésű fatornyok voltak a jellemzőek.

Az örök által leggyakrabban használt, megfigyelő szint magassága változó volt, a 6, 50 méteres padlószint magasság átlagosnak tekinthető. Így a kitekintés általában 8 méter körüli szemmagasságban feltételezhető.

A tervezési helyszínen, Libánfalvától délre feltárt II. századi őrtorony is fa szerkezetű lehetett. Alaprajzi méretei, szerkezetének anyaga miatt, valószínűsíthetőleg a 4-6 méteres oldalhossz tartományon belül esett.

Helyszín

Mind a valaha itt állt őrtorornak, mind a tervezett építménynek a legfontosabb kapcsolata az azt körülölelő környezettel való vizuális viszonya. A különböző kilátási pozíciók más és más benyomásokat nyújtanak mind az irány, mind a magasságbeli komponálás tekintetében.

- A lakatlan területek irányába komponált kilátás esetében a környező táj időtlenségének, érintetlenségének megtapasztalása lehetséges
- A hegyek felé tekintve a panoráma talán legszebb, legváltozatosabb részét figyelhetjük meg
- A lakott területek felé nézve, pedig kontextusba helyezhetjük magunkat a külvilággal.

Viszony a környezethez és a romokhoz

A tárgyi, kézzel fogható emlékanyag csupán töredéke annak a kulturális örökségnek, amit a rómaiak ránk hagytak. Véleményünk szerint nem a romok magasból történő megfigyelése, valamint ennek kialakítása itt az elsődleges funkció, hanem egy olyan átélhető, a limeshez kötődő emlékhely, emléktér létrehozása, mely lehetővé teszi az ide elzarándokolók számára, hogy kapcsolatba léphessenek a hely szellemével és megélhessék a ránk maradt örökséget. A kilátó ne csupán egy kiszolgáló építmény legyen, hanem egy tér melyben a majd 2000 éves kövek tovább élhetnek.

Telepítés

Tervünk az építményt nem a romterülettől távol, hanem a romterület felett helyezi el. Bármely más helyzetben a feltárt, érintetlen emlékanyag látványa alárendelődik a táj szépségének, háttérbe szorul. Ezekben az esetekben a kilátót csupán tárgyi, épített kötélekek kapcsolhatnák a romterülethez, nem jöhetne létre egy szerves, egyaránt fizikai és szellemi kapcsolat az építmény és a római limes között.

A valaha itt állt őrtorony romjai felett, ebben a kitüntetett jelentőségű pontban egyszerre tud érvényesülni mind a romok hordozta tárgyi örökség, mind az azt körülvevő gyönyörű panoráma.

Térstruktúra

A kilátó terei egy útra fűződnek fel, mely során a látogató a talajszinttől és így a tárgyi emlékektől is egyre inkább elemelkedve, különböző minőségű szakaszokon halad keresztül:

1. Fizikai kapcsolat – Fizikai közelség

Az első szakaszon a hangsúly a kézzel foghatón, a feltárt tárgyi emlékeken van. A látogató az egykori őrtorony tömegén kívül, körben emelkedik. A fordulóknál kialakuló pihenőknél a toronytömegbe benyúló egyszemélyes stációkról szemlélheti a feltárt, (helyreállított) emléktárgyat. Ezen a szakaszon a figyelem befelé összpontosul, a kilátó köpenye itt zárt, csupán vékony hasítékokon érkezik plusz természetes fény.

2. Elemelkedés – felkészülés

A második szakaszon, a konkrét kapcsolat a rommal halványodik, a hangsúly kezd áthelyeződni a körülölelő tájra. A látogató még letekinthet a romokra, azonban a figyelem már kifelé is irányul. Ezen a szakaszon a pihenőknél kialakuló stációk meghatározott irányokba néző nyílások, ajtók a természetbe, melyek a táj egy-egy nézetét adják.

3. Szellemi kapcsolat – Elszakadás – Az élmény kiteljesedése

Az utolsó szakaszon megérkezünk a romterület fölé, az egykoron itt állt őrtorony tömegébe. A II. századi torony feltételezett legfelső szintjének magasságában állunk. A kilátó palástja teljesen felnyílik. A látogató elszakad a tárgyi emlékektől. A szeme előtt megjelenik ugyanaz a gyönyörű panoráma, melyet a toronyőrök majd 2000 éve láthattak.

Itt állva átélheti azt, ami az alatta elhelyezkedő kövek igazi szellemi öröksége ezen a helyen. Létrejöhet a szellemi kapcsolat múlt és a jelen pillanata közt

A kilátó-emlékhely szerkezeti kialakítása

A tervezett kilátó építmény fa szerkezetű, szerkezeti kapcsolatai hagyományos ácskötések. A kilátó szerkezete alapvetően két nagyobb elemre bontható. Az egyik a feltárások alapján meghatározott, egykoron itt álló őrtorony tömegét keretező, valamint az aköré felfűződő út, és annak szerkezete. A másik pedig az önmagába záródó út dramaturgiájának okán kialakult, egyre szűkülő formájú héjszerkezet, mely a kilátó-emlékhelyet foglalja magában. A 2 szerkezeti elemcsoport áthatása adja az építmény tartószerkezetét, mely így szerves egységet képez.

A kilátó szerkezete egy hagyományos fedélszék statikai működésének elvén alapszik. Az építmény lábazatánál keletkező húzóerőt a lehorgonyzott talpszelemen-keret, a csúcsonál keletkező nyomóerőt a bevilágító kürtőben elhelyezett, a hagyományos fedélszék torokgerendáinak elvén működő gerendák veszik fel.

A kilátó alapozása a talpszelemenek alatt gabion szerkezetű, míg a belső tartópillérek 4 ponton letámasztott, elemelt talpgerendáról indulnak. Az építmény elsődleges tartószerkezetét a fa székoszlopokkal megtámasztott, fa szelemenkeretek adják, melyek sarkaikban könyökfákkal merevítettek. A szelemen-keretekre terhelnek a kilátó burkolatát tartó szarufák.

A kilátó belsejében kitüntetett szerepe van a feltárások alapján meghatározott elméleti toronytömegnek. Ezen tömeg köré fűződik fel a kilátó lépcsője, valamint ez áll az emlékhely középpontjában. A lépcsőszerkezet szintén fa anyagú. A lépcsőfokok, a belső oldalukon a fa pillérekbe csapolva a pillérekre, valamint a külső oldalukon végigfutó gerendákra terhelnek. A toronytömeget a lépcsőt is gyámolító pillérek keretezik, a képzeletbeli tömeg üres, érintetlen térként jelenik meg.

A tervezésben fontos volt számunkra, hogy az építmény a legjobban illeszkedjen a kontextusába, mind földrajzilag (erdélyi, népi építészet), történelmileg(római kilátó építmények), és anyaghasználatában (helyi építőanyagok, hagyományok).

A kilátó burkolata helyi gyökerekkel rendelkező, természetes anyagból, zsindelyből készül. A fenyőből hasított téglányforma fedés a szaruzatra rögzített deszkázatra, szegezéssel kerül rögzítésre.

Utószó

Személyes véleményünk, hogy a hely szelleme, a helyhez kötődő emlék rejti az igazi kulturális értéket. Ennek, a csak erre a helyre jellemző géniusznak a megélése adhatja azt az élményt, ami által az ide látogató személyesen megtapasztalt értékekkel gazdagodhat.

Az általunk tervezett építmény méltó teret igyekszik biztosítani az emlékezésnek, megőrzi a majd 2000 éves hely emlékét, ugyanakkor lehetőséget ad arra, hogy a ma embere átélhesse mindazt amit egykoron a torony őrei.

Egyaránt merít a helyi, erdélyi építészetből, kultúrából és a Római Birodalom erődtítményeinek építészetéből. Ezáltal, akárcsak a II. században itt a Római Birodalom katonáiként őrszolgálatot teljesítő, helyben élő emberek, képes reprezentálni mind a helyi, mind a valahai római limes kulturális és építészeti vonásait.

A tervezett kilátó-emlékhelyben egy olyan dramaturgiájú utat igyekeztünk létrehozni, mely során a kézzel foghatótól, az emlékekkel való fizikai, materiális kapcsolattól, a szellemi szinten megélt párhuzamig juthatunk el. Ezáltal élhetjük újra a római limes ránk maradt, igazi kulturális örökségét.

TÁVLATI KÉP

